

Středověká pojednání o souhvězdích

Traktát o uspořádání stálic na nebi v rukopise Praha, NK XXVI A 3

Úvod, edice, překlad, kapitola o ikonografii souhvězdí
a rejstříky Alena Hadravová
Kapitola o ikonografii planet Lenka Panušková

ARTEFACTUM / ACADEMIA
PRAHA 2013

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Sphaera octava : mýty a věda o hvězdách. III, Středověká pojednání o souhvězdích - Traktát o uspořádání stálic na nebi v rukopise Praha, NK XXVI A 3 / úvod, edice, překlad, kapitola o ikonografii souhvězdí a rejstříky Alena Hadravová ; kapitola o ikonografii planet Lenka Panušková. -- 1. vyd. -- Praha : Artefactum : Academia, 2013. -- 324 s.

Přeloženo z latiny

ISBN 978-80-86890-56-2 (Artefactum : soubor). -- ISBN 978-80-200-2351-3 (Academia : soubor). -- ISBN 978-80-86890-54-8 (Artefactum). -- ISBN 978-80-200-2349-0 (Academia)

091(=124) * 524.3 * 523.4 * 52 * 133.52 * 316.774+808.5 * 091"04/14" * 093 * 094 * 7.04

- Tractatus de ordine stellarum fixarum celi

- latinské rukopisy -- 9.-16. stol.

- souhvězdí -- díla do r. 1800

- planety -- díla do r. 1800

- astronomie -- díla do r. 1800

- astrologie -- díla do r. 1800

- textová transmise -- Evropa -- 9.-16.stol.

- středověké rukopisy -- 9.-16. stol.

- prvotisky

- staré tisky

- ikonografie

- pojednání

- kritická vydání

- monografie

523/524 - Sluneční soustava. Hvězdy. Vesmír [6]

09 - Rukopisy, prvotisky, staré tisky. Vzácná a pozoruhodná díla [12]

Práce byla dokončena a vytištěna v rámci grantu GA ČR 405/11/0034.

Vědecká recenze: Mgr. Dana Stehlíková, PhD.

PhDr. Hana Hlaváčková

Na obálce: Perseus. Michaelův pokračovatel. Praha, Národní knihovna XXVI A 3, fol. 32r

© Alena Hadravová

© Lenka Panušková

illustrations © all rights reserved

© ARTEFACTUM

© ACADEMIA

ISBN ARTEFACTUM 978-80-86890-54-8

ISBN ACADEMIA 978-80-200-2349-0

ISBN (pro všechny čtyři svazky) 978-80-86890-56-2

Obsah

Úvod	9	Seznam zkratk.....	77
Středověká přepracování antické látky o souhvězdích	9	Sigla	78
Tzv. <i>Aratus Latinus – recensio interpolata</i> ..		Tractatus de ordine stellarum fixarum celi	79
Rukopis Praha, NK, IX C 6	9	1,1 Ad utilitatem discipulorum	79
Germanikova <i>Aratea</i> obohacená scholii. 13		1,2 Quidam philosophorum	79
Rukopis Aberystwyth, NLW, 735C ...	13	1,3 Hec autem constellationes	80
Rukopis Montpellier, BEM, H 452	23	1,4 De ortu et occasu ymaginum	80
Scholia Basiliensia a scholia Stroziana ...	28	2,1 Aries	83
Michael Scotus	29	2,2 Thaurus	84
Rukopis Mnichov, BSB, Clm 10268.....	33	2,3 Gemini	84
Rukopis Praha, NK, III C 2.....	33	2,4 Cancer	85
Michael Scotus v bohemikálních rukopisech zahraničních knihoven ...	36	2,5 Leo	86
Rukopis Vídeň, ÖNB, 2352	36	2,6 Virgo.....	86
Rukopis Vídeň, ÖNB, 2378	37	2,7 Libra	87
Rukopis Vídeň, ÖNB, 5442	39	2,8 Scorpio	88
Rukopis Bernkastel-Kues, Cus. 207 ...	39	2,9 Sagittarius	88
Michaelův anonymní pokračovatel: Traktát o uspořádání stálic na nebi (rukopis Praha, NK, XXVI A 3).....	40	2,10 Capricornus.....	89
Kompozice díla	46	2,11 Aquarius	89
Parapégmata	46	2,12 Pisces	90
Astrologické pasáže	47	2,13 Greci extremos vertices polos nominant	91
Domy, denní a noční znamení	50	2,14 Ursa maior	91
Povýšení planet	52	2,15 Ursa minor.....	91
Zvířetníková znamení a jejich astrologické charakteristiky.....	54	2,16 Draco	92
Vliv znamení na části lidského těla ...	63	2,17 Hercules.....	92
Dodatek: „Osmá sféra“ v encyklopedii		2,18 Corona.....	93
Pavla Žídka Liber viginti arcium	65	2,19 Serpentarius	93
Uspořádání hvězd v souhvězdích	68	2,20 Boetes	94
Mytologické pasáže a jejich prameny. 69		2,21 Agiptator.....	94
Iluminace	75	2,22 Zepheus	95
Ediční poznámka.....	76	2,23 Caseopea.....	95
		2,24 Equus vespertinus aut Pegasus	95
		2,25 Andromeda	96
		2,26 Perseus	96
		2,27 Triangulus	97

2,28 Clocia seu Gallina.....	97	2,1 Beran	118
2,29 <i>Lyra</i>	97	2,2 Býk.....	120
2,30 Cignus	98	2,3 Blíženci	121
2,31 Vultur volans alias Aquila	98	2,4 Rak.....	122
2,32 Vultur cadens alias Aquila.....	98	2,5 Lev	123
2,33 Sagitta.....	98	2,6 Panna.....	124
2,34 Cetus	99	2,7 Váhy	126
2,35 Eridanus alias Nilus aut Homo natans	99	2,8 Štír	127
2,36 Eridianus vel Fidicula.....	100	2,9 Sřelec	128
2,37 Delphin	100	2,10 Kozoroh	129
2,38 Orion	100	2,11 Vodnář	130
2,39 Canis maior	101	2,12 Ryby	131
2,40 Lepus.....	102	2,13 Řekové konce osy nazývají póly... ..	132
2,41 Navis Argos	102	2,14 Velká medvědice	133
2,42 Austronochus	102	2,15 Malá medvědice	133
2,43 Demon meridianus alias Galaxia ...	103	2,16 Drak.....	135
2,44 Piscis magnus	103	2,17 Hercules	135
2,45 Puteus aut Sacrarium	104	2,18 Koruna	137
2,46 Centaurus	104	2,19 Hadonoř	138
2,47 Serpens alias Ydra, Urna, Corvus ...	105	2,20 Boótes	139
2,48 Anticanis seu Procyon	105	2,21 Vozka	141
2,49 Equus secundus	106	2,22 Kéfeus	141
2,50 Terebellum.....	106	2,23 Kassiopeia	142
2,51 Vexillum.....	106	2,24 Večerní kůň neboli Pegasus	143
3,1 Tractatus secundus de planetis	107	2,25 Andromeda	145
3,2 Saturnus.....	108	2,26 Perseus	146
3,3 Iupiter.....	108	2,27 Trojúhelník.....	148
3,4 Mars.....	109	2,28 Kvočna neboli Slepice	148
3,5 <i>Venus</i>	109	2,29 <i>Lyra</i>	149
3,6 <i>Mercurius</i>	109	2,30 Labuř	150
3,7 Sol	110	2,31 Letící sup neboli Orel	150
3,8 Luna	110	2,32 Padající sup neboli Orel	151
3,9 Dominia planetarum in corpore humano	112	2,33 Šíp	152
Traktát o uspořádaní stálic na nebi	114	2,34 Velryba	152
1,1 Chci psát pro užitek studentů.....	114	2,35 Eridanus neboli Nil či Plavec	153
1,2 Někteří filozofové.....	114	2,36 Eridianus neboli Hráč na kanun ...	154
1,3 Tato souhvězdí.....	115	2,37 Delfín.....	155
1,4 O východu a západu souhvězdí ...	116	2,38 Órión	156
		2,39 Velký pes	158
		2,40 Zajíc	159
		2,41 Loď Argó	160
		2,42 Austronochus	161

2,43 Polední strašidlo neboli Mléčná dráha	162	Panna	223
2,44 Velká ryba	163	Váhy	224
2,45 Studna neboli Svatyně	164	Éridanos	226
2,46 Kentaur	165	Kentaur	233
2,47 Had neboli Hydra, Pohár a Havran	166	Oltář	235
2,48 Přední neboli Malý pes	168	Argó	241
2,49 Druhý kůň	169	Hydra, Havran a Pohár	242
2,50 Nebozez	170	Jižní ryba (Piscis magnus, Piscis parvus)	244
2,51 Standarda	171	Mléčná dráha	244
3,1 Druhý traktát o sedmi planetách	171	Nová a odvozená souhvězdí v díle Michaela Scota	246
3,2 Saturn	172	Padající sup – Lyra	247
3,3 Jupiter	173	Slepice, Kvočna – Labuť	248
3,4 Mars	174	Letící sup – Orel	249
3,5 Venuše	175	Přední kůň a Druhý kůň – Pégasos	249
3,6 Merkur	175	Austronothus	250
3,7 Slunce	176	Nebozez	251
3,8 Měsíc	177	Standarda	252
3,9 Vláda planet v lidském těle	180	Dodatek: souhvězdí Páva, ustavené na jižní obloze roku 1603	252
Ikonografie vybraných souhvězdí	185	Ikonografie planet (Lenka Panušková)	257
Velká a Malá medvědice, Drak	186	Rukopis Londýn, BL, Harley 647 a jeho opisy	257
Boótes	188	Rukopis Leiden, UB, Vossianus Q. 79 a tzv. Filocalův kalendář	260
Severní koruna	191	Obrazová analýza planet ve vybraných opisech Michaela Scota a jeho pokračovatele (Mnichov, BSB Clm 10268; Bernkastel-Kues, Cus. 207; Vídeň, ÖNB 2352; Vídeň, ÖNB 2378; Vídeň, ÖNB 3394; Praha, NK XXVI A 3)	277
Hercules	192	Saturn	277
Hadonoš	195	Jupiter	278
Lyra	196	Mars	280
Labuť	198	Venuše	281
Kéfeus	198	Merkur	282
Kassiopeia	200	Slunce	286
Andromeda	205	Měsíc	290
Perseus	210		
Vozka	213		
Orel	213		
Delfín	218		
Trojúhelník	219		
Plejady v Býku	219		
Bliženci	221		
Rak	223		

Literatura	295	Jmenný rejstřík z latinské edice	315
Inkunábule a staré tisky	310	Jmenný rejstřík z českého překladu	320
Rukopisy	311	Rejstřík děl a autorů z latinské edice...	325
Rejstříky	315	Rejstřík děl a autorů z českého překladu	325

Poděkování

Mgr. Daně Stehlíkové, PhD. (Ústav klasických studií FF MU Brno), děkuji za neobyčejně pečlivou revizi textu, zvláště pak za detailní srovnání přepisů s rukopisy a za řadu oprav, návrhů a nápadů k vylepšení mnoha sporných míst edice a překladu. Velmi si cením její obětavé, tvůrčí a erudované filologické pomoci. PhDr. Haně Hlaváčkové (Ústav dějin umění AV ČR Praha, v.v.i., Ústav pro dějiny umění FF UK Praha) pak s Lenkou Panuškovou vděčíme za velký zájem, s nímž lektorovala zejména ikonografické pasáže.

Digitální fotografie a povolení k tisku laskavě poskytly tyto instituce: Praha, Národní knihovna ČR; Praha, Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově; Praha, Národní muzeum; Aberystwyth, National Library of Wales; Bernkastel-Kues, St. Nikolaus Hospital; Heidelberg, Universitätsbibliothek; Krakov, Jagellonská knihovna; Londýn, British Library; Mnichov, Bayerische Staatsbibliothek; Neapol, Museo Archeologico Nazionale; Norimberk, Stadtbibliothek; Paestum, Museo Archeologico Nazionale; Paříž, Galerie Jacques Kugel; Toruň, Biblioteka Uniwersytecka; Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek. Poděkování za fotografie patří také PhDr. Pavlu Brodskému, DSc., a Mgr. Lucii Palíkové, za pomoc se získáváním práv k tisku obrazové dokumentace pak Mgr. Lence Vítkové (ÚDU AV ČR, v.v.i.). Ostatní fotografie jsou z archivu autorky.